

Legelőtavak élőhely-kezelése a Hortobágyon

LIFE+ projekt

A projekt kedvezményezettje

Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Nonprofit Kft.

A projekt partnerszervezetei Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága és a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület

Projekt azonosítószám: LIFE11 NAT/HU/000924

Projekt időszak: 2014.01.01-2020.06.30.

Össz költség: 9.762.251 EUR

A projekt magánpartnerei

Hortobágy-Faluvégalmi Kft.

Szászteleki Agrár Kft.

Halasközi Agrár Kft

Zám Puszta Kft.

KIZO-Farm Kft.

Szanyi Tibor

A projekt az Európai Bizottság LIFE+ programjának és az Agrárminisztérium támogatásával valósult meg.

Össz költség: 468.992 EUR

Fényképeket készítette

Balla Dániel, Derencsényi István, Gyömbér Zsolt, Kiss Ádám, Lesku Balázs, Simay Gábor, Széll Antal, Szilágyi Attila, Zalai Tamás

Kiadta:

Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Nonprofit Kft.

4071 Hortobágy, Máta major 48.

www.legelotavak.hu

E-book/Projekt film: www.legelotavak.hu

Hortobágyi Természetvédelmi Egyesület
Hortobágy Environmental Association

A Pannon szikes sztyeppék és mocsarak különleges élőhelyéből napjainkra alig egy Nógrád megyéni terület maradt az egész világon. Hazánkban ennek a megyéni területnek az 1%-a található, mégpedig itt, a Hortobágyon. Ráadásul hazánkban csak itt, a Hortobágyon tekintheted meg ezen élőhely kivételes kincseit, a *legelőtavakat*. A pályázat célkitűzése, hogy a legelőtavakat sújtó veszélyeztető tényezőket felszámolja, és kedvező ökológiai állapotba hozza ezeket a vizes élőhelyeket

A Hortobágy mai képe több mint 10 000 évvel ezelőtt alakult ki. Évezredek át őstulok és vadlovak járták szabadon a pusztát, amelyek kulcsszerepet játszottak a táj alakulásában. Későbbi, házasított formáik, különösen a szarvasmarha tartása a mai napig meghatározza a vidék természeti és gazdasági adottságait. A puszta élővilágát, így a legelőtavakat is elsősorban a legeltetés tartja fenn. Kiindulási formájuk a javarészt növényzettel borított szikes mocsár. A sűrű, mocsári növénytakarót azonban a legelő állatok – patások, illetve egyes lúd- és récefajok – rágással és taposással képesek visszaszorítani. Így jönnek létre a nyílt vízfelszínű legelőtavak.

A hazai szikes vidékek nyíltvízű élőhelyei laikus szem számára egyformának tűnhetnek, hiszen a korábbi rossz, vagy elmaradt kezelési gyakorlat miatt elhalványultak a különbségek. A legelőtő valahol a sós és édes vizek határán húzódó, egyedi élőhely, amely nagyobb részben nyílt vízfelülettel rendelkezik. Vízforrása kizárólag felszíni csapadékból és vízfolyásból ered, ezért időszakosan kiszáradhat. A rajta megtelepedő madárvilág képviselői között gyakori a bőjtő réce, a nagy goda, a piros lábú cankó, a tavi cankó, a gólyatöcs, a fehérszárnyú szerkő és a sárga billegető.

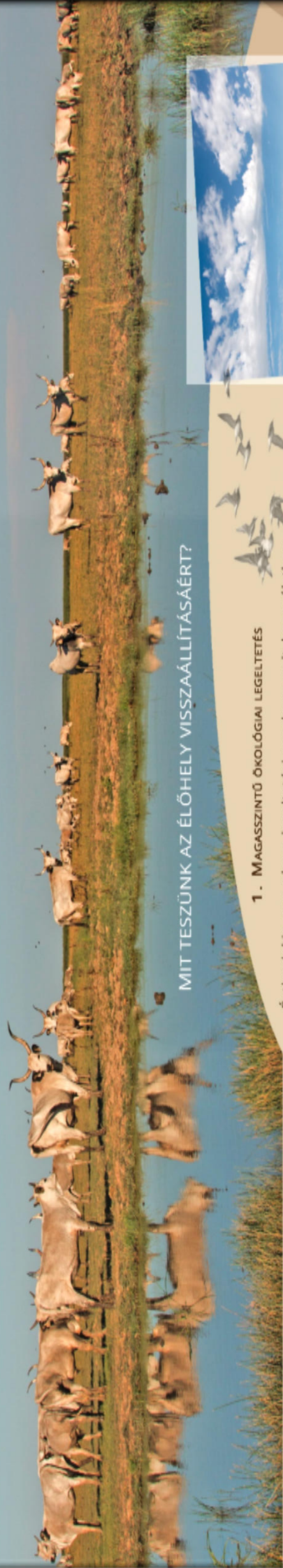
MIRŐL SZÓL A PÁLYÁZAT?

A pályázat összes akciója a Pannon szikes sztyeppék és mocsarak (1530) Natura 2000 jelölt élőhely ökológiai állapotának javítását célozza meg, mely a Kárpát-medence talán legszerűlenebb élőhely típusa. Ezen élőhelyen belül a projekt, az alig ismert és gyakran tévesen azonosított legelőtavak makro élőhelyére fókuszál.

MIT NEVEZÜNK LEGELŐTÓNAK?

Végleges definíció nem létezik még rá, ezért csak az előlmi kívánt állapot leírásával adhatunk közelítő képet róla. Ezekre a sekély tavakra alacsonyabb sótartalom, ugyanakkor erős lágosság jellemző, 0-1 méter körüli vízszinttel, benne szikes mocsári növényzettel.

Ez az állapot csak nagy testű állatokkal történő legeltetés során érhető el, mely a sekélyebb részekben megakadályozza a nádas jellegű szikes mocsári növényzet terjedését. A kezelés hatására mozaikos elrendeződésű nyílt víztükrök, iszapfelületek jönnek létre, rövidfűves partszegéllyel, mely madarak ezreit vonzáná.

MIT TESZÜNK AZ ÉLŐHELY VISSZAÁLLÍTÁSÁÉRT?

1. MAGASSZINTŰ ÖKOLÓGIAI LEGELTETÉS

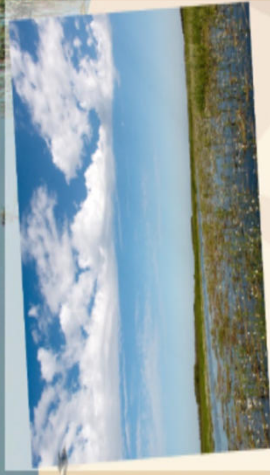
Évtizedekig egy olyan legeltetési rendszer volt használatban, mely nem alkalmas ennek az értékes ökoszisztémának a megőrzésére, így elősegítette a mocsári zárt növényzet térnyerését. Annak érdekében, hogy kialakulhasson a legelőtavakra jellemző füves és nyíltvízű élőhelyek mozaikja, a korábbi idők jószágjárásainak mintájára legeltetési területeket alakítottunk ki. A pályázat eredményeként összesen 2730 marha, 200 bivaly, 70 vadló és 750 birka fogja legelni a projektterületen található legelőtavakat, kialakítva ezzel a természetvédelmi legeltetési rendszert.

2. GAT ÉS CSATORNA-RENDSZEREK FELSZÁMOLÁSA

A projekt keretében az érintett pusztarészek vízháztartását kedvezőtlenül befolyásoló mesterséges vízügyi létesítményeket felszámoljuk, hogy helyreállítsuk a legelőtavak vízgyűjtő területeinek integritását. A beruházás során több mint 37 000 méternyi csatorna, árok, illetve néhány nagyobb vízgazdálkodási műtárgy lesz megszüntetve. Ezáltal az időszakos vízállások kiterjedése 100%-kal nőhet, és a karakter fészkelő madárfajok számában ugyancsak növekedés várható.

MI TÖRTÉNT A PUSZTÁVAL?

A XX. század elejétől kezdve a Hortobágyot több, természetvédelmileg kedvezőtlen, főként emberi hatás érte. Ebben az időben kezdődtek meg az Alföld lecsapolását és fásítását célzó programok, a halastavak kialakítása, legelőöntözési programok, melyek a kommunista diktatúrában felgyorsultak, felerősödtek. A sérült vízgyűjtő területű, nyílt vízzel tarkított, kiterjedt réti zónával rendelkező, rendszeresen legeltetett, mozaikos területek lassan elmoocsarasodtak, dominánsá vált a homogén nádas-gyékényes, fajszerény társulás. A kedvezőtlen növényzeti változásokat, kis késéssel ugyan, de lekövették a földön fészkelő madárfajok is.

A projekt alapadatai

Cél: természetvédelmi célú legeltetés megvalósítása, jelentős pozitív természetvédelmi állapotváltozás a Hortobágyi puszta vizes élőhelyein

Területi adatok :

4 632 ha projektterület

Megvalósítók:

3+6 projektpartner

HORTOBÁGYI-HALASTÓ ÉS KECSKÉS – 774 HA

Kis Biklik

daruvadás

lapátköcsög

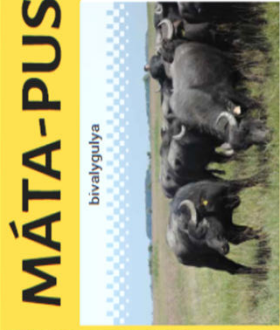

A Hortobágyi-halastavakat 1915-ben kezdték létrehozni, majd egykori értékes laposok körülgatásával nyerték el végleges méretüket. A tórendszer területe hajdanán a Hortobágy legészkebbjéi közé tartozott, az úgynevezett Csúnyaföld részeként kiemelt természetvédelmi jelentőséggel bírt. Kialakítása nyomán pusztult el végleg a Zoltán-fenék, a Nagy-sziget-laposa, a Nagy-fenék (Kondás-fenék) és a Zombekos-lapos.

A helyrehozhatatlan károkat valamelyest kárpótolja, hogy a tevékenység következtében új élőhely keletkezett.

A bőséges halállománnyal rendelkező tavak – különösen a Kondás-tó – ugyanis kiemelkedően fontos állomásai a látványos daruvonulásnak, emellett számtalan ritka madárfaj számára nyújtanak átmeneti pihenőhelyet, ilyen többek között a világérette veszélyeztetett, hazánkban fokozottan védett kis lilik.

A halastavak körül húzódó, nagyrészt száraz pusztarészekben értékes vízfolyások és apró, természetes sziklerétek figyelhetünk meg. Vízhasználatukat nagyban befolyásolja a tórendszer és annak működését kiszolgáló lecsapoló csatornák és gátak jelenléte.

bivalygulya

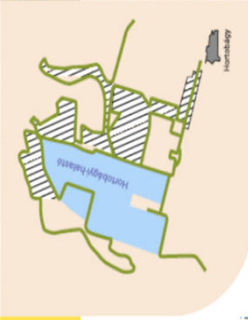
szürkemarha-gulya

bibicek

MÁTA-PUSZTA – 383 HA

A padkásodó szikes terület képét több változó kiterjedésű legelőtő, illetve a mesterséges körülgatással létrehozott Kis-Kondás (egykor nevén Hosszú-fenék) tarkítja. Utóbbi egykor halastóként üzemelt, vízparti madarak százainak nyújtva táplálkozó és pihenőhelyet. A pusztát azonban nyugat-keleti irányban kettészeli egy lecsapoló csatorna (a Tonnás-csatorna), amely jelentősen akadályozza a felszíni és felszín alatti vízmozgásokat, ezért nagyban hozzájárul a vizes élőhelyek leromlott állapotához. A csatorna kialakítása különösen érzékenyen érintette a Pap-ere patak, illetve a tőle délre húzódó laposok (Vince-fenék, Matyó-fenék, Kút-fenék, Ludas-rét, illetve számos további legelőtő) ökológiai állapotát.

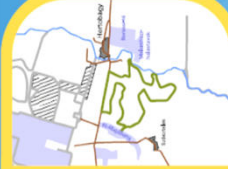

Vince-kút

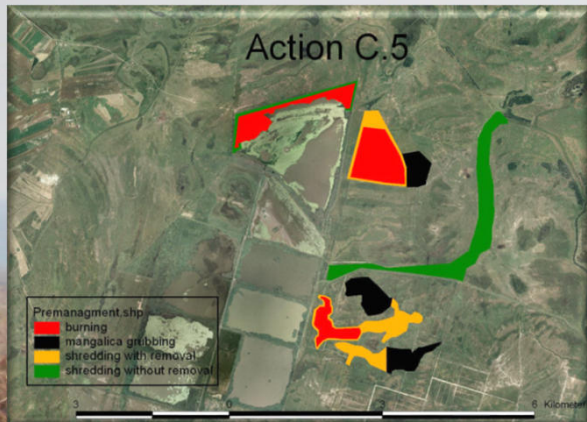

PENTE-ZUG – 98 HA

A Pente-zug pusztája északi fele a Hortobágyi-halastavakhoz hasonlóan fontos daru éjszakaióhely. Többek között emiatt került a projekt fókuszterületéi közé. A tájat egykor uráló, több ezer hektár kiterjedésű rizsföld részét képezi. Annak ellenére, hogy a rizstermesztést és az azt kiszolgáló műlárgyakat – gátakat, csatornákat – már jóval részben felszámolták, a gyepek jelenlegi állapota mégis leromlott. Helyzetet tovább súlyosbítja a projektterületet átszelő Kungörgy-halastó lecsapoló csatornája, amely folyamatosan, nagy ütemben vezeti el a pusztát a Hortobágy-folyóba.

Az előkezelés

Az élőhelykezelés legfontosabb „eszköze” a magas intenzitású ökológiai legeltetés, viszont a puszta egyes területein olyan vegetáció alakult ki ahol a legeltetés önmagában nem lett volna eredményes. Az állatok sem birkóznak már meg a száraz, avas, 4-5 éves nádrengeteggel. ezeket csak táplálékkeresésük során törik, tapossák, viszont csak a legínségesebb esetben fanyalodnak rá. Az ilyen helyszíneken előbb szárzúzókkal kell a régi avas nádat megtörni, mert a helyén sarjadó, friss nádat már szívesen eszi a jószág.

A magas intenzitású természetvédelmi legeltetés

A legelő őshonos háziállatok, mint a bivaly, a nóniusz, a magyar szürkemarha, a rackajuh táplálkozás és mozgás közben mechanikai hatást gyakorolnak a talajra és a növényzetre. eltérő táplálkozási szokásaik, pataformájuk, és viselkedésük miatt az egyes állatcsoportok különbözőképpen alakítják a terület növényzetét. Ilyen körülmények között csakis azon fajok képesek fennmaradni, amelyek **ellenállóak a zavarásokkal szemben**. Ilyenek a pázsitfű- és útifűfélék, valamint a heverő hajtású pillangósok. A különböző állatok legeltetése a mozaikos élőhelyformák kialakulásának alapfeltétele. Az így létrejövő gyeptársulások azok, amelyek a Hortobágy egyedülálló tájképét, és védett természeti értékeit biztosítják.

A földmunka, és a mélyépítés

A munkagépek elbontották a természetes vízmozgást akadályozó Kondás-gát északi részét, a Kiskondás terület belső gátrendszerét, amely izolált területeket hozott létre, nem engedve a puszta természetes vizeinek megjelenését a területeken. Szintén megszüntetésre kerültek azok a régi nem használt csatornák is, amelyek levezették a vizet a pusztáról a Hortobágy folyóba. Akkoriban a gazdálkodási érdekek miatt vélték hasznosnak a csapadékvizet elvezetni, de mára kiderült, a csapadéknak a pusztán kell maradnia mind a természetes társulások fennmaradása, mind pedig a kiterjedt, dús fűvű legelők, és az ehhez kapcsolódó állat, és növényvilág jelenléte érdekében.

Elért eredmények

A legelő, őshonos háziállatok, mint a bivaly, a nóniusz, a magyar szürkemarha vagy a rackajuh táplálkozás és mozgás közben mechanikai hatást gyakorolnak a talajra és a növényzetre. Eltérő táplálkozási szokásaik, pataformájuk és viselkedésük miatt különbözőképpen alakítják a terület növényzetét.

A táj alakulását a növény- és állatvilág összetétele is követi. Egyes élőlények kifejezetten érzékenyen reagálnak a változásra, legyen az előnyös vagy hátrányos a számukra.

A csoportokon belül egyes fajok, úgynevezett indikátorfajok jellegzetesen a szikes pusztai és mocsári élőhelyhez kötődnek. Előfordulásukat és létszámukat kiemelten figyeljük, monitorozzuk, így tudunk következtetéseket levonni az élőhely változásaira és azok ütemére vonatkozóan. Az eredmények rend-szeres értékelése, az esetleges hibák észlelése legalább olyan mértékben járul hozzá a munka hatékonyságához, mint maga a kezelés.

A madárvilág változásai

A projekt területein alkalmazott intenzív legeltetésnek köszönhetően nőtt a rövid fűvű puszták kiterjedése, és újra megnyíltak az állóvizek parti zónái. Az így létrejött élőhelyek ideális éjszakázó és táplálkozó helyként szolgálnak számos, korábban eltűnőben lévő madárfaj számára.

A Gólyatöcs sekély, 20-25 cm mély szikes tavakhoz és öntésterületekhez kötődik, ahol hosszú lábaival a vízben gázolva táplálkozni, a kiemelkedő szárazulatokon pedig költöni tud.

A Piroslábú cankó hazai szikes rétjeink, mocsárrétjeink egyetlen fészkelő cankófaja.

A Kanalasgém az avas nádszálakat töri le, majd arra építéscsészét. Táplálkozása pedig a sekély nyílt vizekhez köti.

Hazánkban gyakori fészkelő, valamint rendszeres tavaszi és őszi átvonuló *Nagy goda*. Projektterületeink közül Zám, Szelencés, Nagy-Kecskés és Mátá tartozik a faj legismertebb pusztai gyülekező-és vonulóhelyei közé, valamint a környéken, az összes halastavon elő-forduló madár.

Helyreáll a puszta vízrendszere

A Szelencés-Angyalháza területén húzódott Nagy-réti lecsapoló csatorna betemetése, és elmunkálása szintén befejeződött. Beépítésre került egy új áteresztő beton műtárgy is, amellyel a terület vízmozgását precízebben lehet majd befolyásolni.

A Kiskondás közel 200 hektáros területén lévő több mint 7 kilométeres belső gátrendszer elbontásra került. Az így kialakult egységes területen már az ökológiai folyamatok sokkal természetesebben játszódhatnak le. Megszűntek a funkciójukat veszített gátak által közrezárt élőhely-fragmentumok, és szegélyhatással terhelt sávok.

Elbontásra került a Kondás-tó északi oldalán magasodó gát is, ennek megszüntetése is egy jelentős ökológiai akadálytól szabadította meg a területet.

Zám-i projektterületek közül a Csirés-rét északi határán lévő volt rizscellák megszüntetése volt a legnagyobb lélegzetvételű folyamat.

Kutak, és gulyáskunyhók kialakítása

